

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

**COMBAT HORTING AND ACTIVITIES
OF UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT
AUTHORITIES**

ІРПІНЬ – 2022

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ
КАФЕДРА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

**03–04 січня 2022 року
м. Ірпінь**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною колегією
Національної федерації бойового хортингу України
(протокол від 08.01.2022 № 11).*

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету конференції:

Єршоменко Е. А. – професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 03–04 січня 2022 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Державний податковий університет [та ін.]. – Ірпінь, 2022. – 1738 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Державним податковим університетом. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

ВПЛИВ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ГУРТКА БОЙОВОГО ХОРТИНГУ

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович
Державний податковий університет

***Анотація.** У даній науковій статті характеризувано єдність школи та сім'ї у військово-патріотичному вихованні спортсменів бойового хортингу шкільного віку, особливості планування обсягу та інтенсивності заходів військово-патріотичного виховання учнів спортивних секцій та гуртків бойового хортингу в процесі навчально-тренувальної роботи, визначено елементи бойового хортингу, які входять у комплекс виховних засобів спортсменів шкільного віку, проаналізовано методи та форми підготовки спортсменів школярів із застосуванням засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань навчально-спортивної діяльності в дитячих шкільних гуртках. Наголошується на тому, що успішні педагогічні колективи закладів загальної середньої освіти правильно роблять, коли розширюють виховні функції батьків і залучають їх до активної військово-патріотичної роботи. Батьки та громадськість у таких школах проводять різні позакласні та позашкільні військово-патріотичні заходи, зокрема військово-спортивні свята, спортивні змагання і воєнізовані ігри, перегляд й обговорення кінофільмів, читацькі диспути та конференції. Запрошують на загальношкільні спортивні свята ветеранів, дітей війни, військовослужбовців, офіцерів запасу, учасників бойових дій, а також військових інструкторів для роботи у гуртках з бойового хортингу тощо. Актив батьків постійно долучається і до роботи педагогічної ради, особливо в тих випадках, коли обговорюються питання виховної роботи зі старшими підлітками, майбутніми захисниками України. Досвід кращих загальноосвітніх шкіл свідчить, що залучення активу батьків до життя школи, обговорення важливих питань навчальної та виховної роботи, їх безпосередня участь у проведенні найрізноманітніших військово-патріотичних виховних заходів дає можливість педагогічним колективам правильно спрямувати свою виховну роботу, виробити єдину лінію та координувати виховні зусилля школи, батьків та громадськості.*

***Ключові слова:** єдність школи та сім'ї, військово-патріотичне виховання, бойовий хортинг, Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра "Хортинг-Патріот", підготовка юних спортсменів, патріотизм, секція бойового хортингу.*

Актуальність наукового дослідження. З метою підвищення ефективності військово-патріотичного виховання школярів за показниками емоційно-ціннісного критерію проводилася Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра "Хортинг-Патріот". Ця гра була для учнів новою й тому викликала підвищений інтерес. З її допомогою вдалося значно посилити особистісну активність школярів у процесі позакласної роботи [1–11; 19–32]. Позитивну роль відіграла методична підготовка вчителів фізичної культури, викладачів предмета "Захист України", тренерів військово-спортивних секцій та керівників груп із військово-патріотичного виховання; теоретичні семінари; практичні показові заняття з Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри "Хортинг-Патріот"; навчальні плани, дидактичні матеріали й орієнтовні комплекси фізичних вправ східних систем.

Виклад основного матеріалу. Заходи експериментальної програми щодо застосування Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри "Хортинг-Патріот" здійснювалися поетапно. Це робилося для того, щоб учні експериментальних класів поступово ознайомилися з правилами гри "Хортинг-Патріот", вибрали цікавий для себе вид занять і регулярно ним займалися. У зв'язку з цим на першому етапі розвивалася зацікавленість школярів грою "Хортинг-Патріот", зокрема самим процесом проведення цієї гри.

Паралельно з розучуванням правил гри "Хортинг-Патріот", учням повідомлялися знання з техніки й методики виконання елементів гри, показувалася роль і місце гри у подальшому житті школярів. При цьому різними способами забезпечувався позитивний емоційний клімат,

атмосфера взаєморозуміння, використовувалися такі прийоми стимулювання, як заохочення, похвала, підтримка тощо.

На другому етапі, коли молодші підлітки почали більш усвідомлено ставитися до занять Національною дитячо-юнацькою військово-спортивною грою “Хортинг-Патріот”, значно розширився обсяг навчальних завдань, поглибилися знання, більш ефективно сформувався поняття, які використовувалися у процесі організації і проведення гри [12].

На третьому етапі – молодші підлітки засвоювали й усвідомлювали особисту й суспільну значущість занять Національною дитячо-юнацькою військово-спортивною грою “Хортинг-Патріот”. Керівник-тренер постійно заохочував учнів до організації і проведення гри. Усе це в підсумку позитивно позначалося як на активізації військово-патріотичної діяльності школярів, так і на рівнях їх військово-патріотичної вихованості.

Таким чином, отримані результати засвідчують, що в результаті проведення експериментальної роботи з військово-патріотичного виховання переміщення учнів експериментальних класів із низьким рівнем військово-патріотичної вихованості в групи із середнім і високим рівнями означеної якості відбувалося інтенсивніше, ніж у контрольних класах. Причому така закономірність спостерігалася в усіх експериментальних класах, що свідчить про ефективність експериментальної авторської методики з військово-патріотичного виховання школярів. Аналіз отриманих даних дає також підстави для узагальненого висновку, що розроблена методика експериментальної роботи, визначені та обґрунтовані організаційно-педагогічні умови сприяють підвищенню ефективності військово-патріотичного виховання школярів у процесі позакласної роботи закладів загальної середньої освіти.

Єдність школи та сім'ї у військово-патріотичному вихованні спортсменів бойового хортингу шкільного віку. Вивчення наукової літератури (Е. А. Єрмоєнко, М. Д. Зубалій, В. Ф. Новосельський, В. В. Третьяков, В. П. Фаркоровський, Т. Є. Федорченко та інші) з теми дослідження засвідчує, що у військово-патріотичному вихованні школярів цілісність і безперервність виховного впливу на особистість учня є однією з найбільш важливих закономірностей [13–18]. Оскільки окремі або епізодичні виховні заходи школи та сім'ї, хоча й добре педагогічно продумані, але не можуть забезпечити достатній рівень вихованості школярів, формування в них стійких військово-патріотичних якостей.

Аналіз режиму навчального дня свідчить, що учні проводять щоденно 5–7 годин у школі, решту часу поза школою, тобто не перебувають під безпосереднім керівництвом і впливом учителів та тренерів спортивних секцій. Звідси зрозуміло наскільки важливо залучити до виховної роботи з учнями громадськість та батьків.

Звичайно, ефективність виховання учнів старшого підліткового віку вимірюється не тільки безпосереднім впливом на них учителів і тренерів, а й усім способом життя, правильною системою й організацією військово-патріотичної роботи. Але було б помилковим не враховувати фактора безпосереднього впливу дорослих на школярів у процесі військово-патріотичного виховання в загальноосвітній школі.

Успішні педагогічні колективи закладів загальної середньої освіти правильно роблять, коли розширюють виховні функції батьків і залучають їх до активної військово-патріотичної роботи. Батьки та громадськість у таких школах проводять різні позакласні та позашкільні військово-патріотичні заходи, зокрема військово-спортивні свята, спортивні змагання і воєнізовані ігри, перегляд й обговорення кінофільмів, читацькі диспути та конференції. Запрошують на загальношкільні спортивні свята ветеранів, дітей війни, військовослужбовців, офіцерів запасу, учасників бойових дій, а також військових інструкторів для роботи у гуртках з бойового хортингу тощо.

Актив батьків постійно долучається і до роботи педагогічної ради, особливо в тих випадках, коли обговорюються питання виховної роботи зі старшими підлітками, майбутніми захисниками України [33–48]. Досвід кращих загальноосвітніх шкіл свідчить, що залучення активу батьків до життя школи, обговорення важливих питань навчальної та виховної роботи, їх безпосередня участь у проведенні найрізноманітніших військово-патріотичних виховних заходів дає можливість педагогічним колективам правильно спрямувати свою виховну

роботу, виробити єдину лінію та координувати виховні зусилля школи, батьків та громадськості.

Ефективність спільних дій школи та сім'ї багато в чому залежить від того, наскільки вони ознайомлені із завданнями, які стоять перед педагогами й перспективами виховної роботи школи. Такому ознайомленню значною мірою сприятиме участь батьків і членів родини в житті школи: роботі педагогічних рад, методичних об'єднань, проведенні школою спеціальних військово-патріотичних змагань, батьківських конференцій, спортивно-масових заходів тощо. Тому, на нашу думку, в процесі військово-патріотичного виховання школярів слід удосконалювати застарілі й розробляти нові форми та методи цієї виховної роботи.

Взаємозв'язок і взаємозалежність різних соціальних факторів у військово-патріотичному вихованні підростаючого покоління повинні забезпечуватися єдністю виховних ідей школи та сім'ї. Виховання в учнів моральних якостей майбутніх захисників України, високоморальних поглядів і переконань, формування навичок військово-патріотичної поведінки буде успішнішим, якщо виховний вплив школи та сім'ї збігатиметься і взаємно підсилюватиметься. Отже, правильно організоване виховання в єдності дій педагогів та батьків є запорукою успіху виховання у школярів військово-патріотичних якостей майбутніх захисників Батьківщини.

Ефективність військово-патріотичного виховання школярів залежить від умілих педагогічних дій школи та сім'ї, розроблення адекватних педагогічних умов, виховних програм та відповідних військово-патріотичних заходів. Велике значення має також застосування правильного педагогічного підходу до різних виховних груп під час виховання й навчання школярів, урахування їхніх індивідуальних особливостей та рівня військово-патріотичної вихованості кожного школяра. Також успіх у військово-патріотичному вихованні залежить від рівня допомоги педагогів батькам у виборі правильного підходу до учнів, їхньої спрямованості та дій на подолання раніше набутих негативних моральних навичок. Спільна практична діяльність школи та сім'ї також повинна бути спрямована на формування в школярів морально-вольових якостей захисника України.

Особливо важлива роль сім'ї та громадськості у військово-патріотичному вихованні школярів на бойових традиціях українського народу, в передачі їм досвіду старших поколінь. Бесіди про бойові подвиги, героїзм і високі моральні якості українського народу, особливо учасників бойових дій, дітей війни, їх особистий приклад сприяють формуванню у школярів якостей захисників України [49–62]. Тому до організації і проведення уроків мужності слід залучати учасників військових подій, ветеранів Другої світової війни та дітей війни. Велике виховне значення мають також вечори бойової та спортивної слави українського народу, зустрічі з відомими спортсменами та учасниками міжнародних конфліктів.

Ефективність формування моральних якостей майбутнього воїна на героїчних традиціях старших поколінь залежить насамперед від тих зовнішніх впливів, під які вони потрапляють з боку дорослих, того безпосереднього оточення, в якому вони перебувають у процесі позакласної та позашкільної роботи. Це визначається самою сутністю процесу формування моральних якостей майбутніх воїнів, який спрямований переважно на засвоєння молоддю морального досвіду старших поколінь. На школярів тією чи іншою мірою впливають різні за родом своєї діяльності, своїми індивідуальними й психологічними якостями батьки, старші брати чи сестри, вчителі, тренери, колективи та окремі особистості – люди різних професій. Кожен з них, спілкуючись з учнівською молоддю, виступає як вихователь, стає прикладом моральної поведінки.

Роль позитивного прикладу старших поколінь у військово-патріотичному вихованні особливо велика, оскільки дає змогу сформуванню власну позицію школярів, їх громадянську свідомість, творчу активність у розбудові української держави, безмежну відданість своїй Батьківщині, бажання шанувати традиції нашого народу й усе, що є позитивним прикладом і зразком для наслідування [63–78]. У процесі діяльності учнівська молодь успадковує приклад старших, аналізуючи й оцінюючи вчинки і поведінку оточуючих на підставі тих уявлень і переконань, які склалися в неї під впливом загальноосвітньої школи, сім'ї, громадськості, а також під час навчання й виховання. Наслідування прикладу поведінки інших, у тому числі й

старших, є для учнівської молоді серйозною перевіркою своїх переконань і прагнень у досягненні поставленої мети.

Але було б помилково думати, що старші підлітки прагнуть наслідувати обраний ідеал в усьому. Вони переймають ті сторони морального обличчя людини, ті риси характеру, котрі проявляються найбільш яскраво. Так, в одній людині їх може зацікавити сильна воля, цілеспрямованість, в іншій – принциповість, наполегливість, ініціативність тощо. Учнів старшого підліткового віку зазвичай приваблюють люди сміливі й сильні, високоідейні й принципові. Тому важливо залучати до виховної роботи зі школярами високоідейних і морально стійких людей, які можуть запалити в серцях молоді високі ідеали й прагнення, сформувані в неї активну життєву позицію, виховати любов до Батьківщини, свого народу. Це ставить завдання вдумливого підбору і всебічної підготовки вчителів до роботи зі старшими підлітками на рівні сучасних вимог.

Проте це не означає, що для виховної роботи з молоддю слід залучати лише героїв. Рядові ветерани війни, як і батьки, можуть бути самими звичайними людьми. Важливо, щоб вони своїми особистими якостями відповідали тим вимогам до людини, які записані в моральному кодексі, а саме: бути людьми чесними і порядними, вміти виховувати дітей, своїм прикладом впливати на них, а головне – любити самих дітей та свою Батьківщину.

Прикладом успішної підготовки молоді до захисту Батьківщини можуть бути сім'ї ветеранів, дітей війни, людей старшого віку, видатних спортсменів, оскільки вони є дійсними носіями бойових і спортивних традицій нашого народу. В таких сім'ях у дітей ефективно формуються риси захисника Батьківщини, збагачується їхній моральний та життєвий досвід. У процесі військово-патріотичної діяльності в школярів підвищувалася самосвідомість і відповідальність за свої дії, формувалося бажання наблизитись у вчинках до свого ідеалу.

Вони також мали можливість вибирати друзів за інтересами, поглядами на життя, сутність і зміст військово-патріотичного виховання в сучасних умовах [79–93]. Тому позакласна фізкультурно-масова робота була важливою формою військово-патріотичного виховання школярів, адже вони брали активну участь у вирішенні поставлених завдань щодо підвищення рухової активності в процесі занять бойовим хортингом, формування патріотичних якостей під час позакласної роботи та громадської діяльності за місцем проживання.

Однією з пріоритетних ознак змісту військово-патріотичного виховання у процесі занять бойовим хортингом стало формування у школярів поважного ставлення до людей старшого віку. Учні 10–11 класів залучалися до пошукової роботи, проводили зустрічі з дітьми війни, місцевими спортсменами, допомагали людям похилого віку закупувати ліки в аптеках і продукти в магазинах.

Разом із учителями фізичної культури, викладачем предмета “Захист України”, тренерами спортивних секцій з бойового хортингу й керівниками фізкультурних гуртків старші підлітки оформляли кімнати спортивної та бойової слави, виступали у ролі ведучих під час проведення військово-патріотичних заходів. Учні експериментальних груп також проводили бесіди зі старшокласниками про відомих людей; вели листування зі спортсменами – випускниками школи; проявляли турботу до ветеранів, дітей війни, які за станом здоров'я не могли взяти участь у відкритті спортивних змагань; залучали дітей-сиріт і напівсиріт до спортивно-масової роботи. Така наполеглива й змістовна військово-патріотична діяльність стимулювала прояв учнями 10–11 класів чуйності до слабших людей, ініціативності й винахідливості під час проведення фізкультурно-масової роботи з бойового хортингу.

Складником змісту військово-патріотичного виховання учнів 10–11 класів у процесі занять бойовим хортингом було проведення в школі спортивних вечорів та вечорів бойової слави українського народу. Перед їх проведенням старші підлітки експериментальних груп з допомогою вчителів фізичної культури, тренерів спортивних секцій, викладача предмета “Захист України” ділилися на підгрупи за інтересами, виконуючи конкретно поставлені завдання з військово-патріотичного виховання.

При цьому докладалося максимум зусиль з боку вчителів, щоб не допустити у малих групах домінування прагнень неформальних лідерів, а навпаки – створити атмосферу рівноправності,

доброзичливості, взаємодопомоги, незалежності один від одного, щоб кожен старший підліток зміг самостійно реалізувати свої задуми та ідеї під час вирішення поставлених учителем фізкультурно-масових та військово-патріотичних завдань.

У процесі організації спортивних вечорів та вечорів бойової слави було помітно, що старші підлітки отримували емоційне задоволення від спільного проведення військово-патріотичних заходів з дорослими й своїми товаришами. Це проявлялося у колективному вирішенні поставлених завдань з військово-патріотичного виховання у процесі занять бойовим хортингом. Школярі, зокрема, брали участь у розробленні сценарію спортивного свята, присвяченого відомому спортсмену, ветерану, земляку; плану туристського походу місцями бойової і спортивної слави своєї місцевості; тактичних й індивідуальних схем протидії ігровому супротивнику (напередодні спортивних змагань з бойового хортингу); плану організованого прибирання могил загиблих воїнів; розподіл інших практичних завдань.

Під час проведення спільних колективних військово-патріотичних заходів з бойового хортингу вирішувався комплекс виховних завдань, відбувався розвиток демократичних основ спортивного колективу [94–99]. В процесі військово-патріотичного виховання у школярів розвивалася самостійність, організованість, ініціатива, формувалося громадянське ставлення до людей старшого віку. Спільне проведення військово-патріотичних заходів збагачувало спортивний колектив учнів соціальним досвідом практичної діяльності.

Це дозволяло кожному старшому підлітку проявляти й удосконалювати свої кращі патріотичні якості, задатки та організаторські здібності, які будуть їм необхідні в майбутній професійній, військовій та спортивній діяльності. Також у процесі проведення військово-патріотичної роботи значна увага приділялася врахуванню психологічних і анатомо-фізіологічних особливостей школярів.

Оскільки в цей віковий період стрімко підвищуються темпи росту як дівчат, так і хлопців (нерівномірно); процес окостеніння ще не закінчений; ріст м'язових волокон не встигає за більш швидким ростом трубчастих кісток у довжину; морфологічна структура грудної клітини така, що рухливість ребер у школярів обмежена, в результаті чого у них дихання часте й поверхневе; статеве дозрівання нерівномірне, у дівчат починається раніше, що впливає на їхні функціональні можливості; розміри серця швидко збільшуються, поліпшується його іннервація, але розвиток кровоносних судин дещо відстає від розвитку серця; відбуваються бурхливі прояви емоцій, спостерігається велика нервова чутливість (наприклад, на несприятливі рішення й дії спортивних суддів підлітки реагують упереджено), швидка зміна настрою; хлопці часто переоцінюють власні функціональні можливості, дівчата навпаки – недооцінюють.

У цьому віці учні старшого шкільного віку дуже чутливі до оцінки їх особистості та діяльності, гостро реагують на будь-яке обмеження їхньої гідності, не терплять повчань і нотацій. Тим часом, наголошує науковець, підлітковий вік – один із найсприятливіших періодів розвитку рухових можливостей та основних фізичних якостей.

Зважаючи на зазначені особливості школярів, ми проводили в експериментальних групах військово-патріотичне виховання у процесі занять бойовим хортингом за дотримання таких вимог: уникали великих силових, інтенсивних фізичних навантажень на опорно-руховий апарат школярів; перед тим, як виконувати конкретну фізичну вправу, учні робили спеціалізовану розминку (загальнорозвивальні вправи на місці й у русі), яка відповідала виду спортивно-масової діяльності; фізичні вправи, які передбачали значне навантаження на серцево-судинну систему, ми чергували із спеціальними вправами на відновлення (наприклад, коли старші підлітки в процесі виконання завдань на витривалість відчували задуху, то їм пропонувалося перейти на ходьбу з використанням дихальних вправ); під час виконання фізичних вправ, які були за навантаженням однакові, хлопці і дівчата виконували їх із різною кількістю повторень, що давало змогу здійснювати диференційований підхід з урахуванням вікових особливостей; виконуючи завдання вчителів фізичної культури, тренерів спортивних секцій, які вимагали від учнів значних фізичних зусиль, здійснювався індивідуальний підхід, зважаючи на функціональні можливості їхнього організму.

У процесі експериментальної роботи було виявлено зміст і характер того морального досвіду, який здобувають старші підлітки під впливом занять бойовим хортингом. Нами було вивчено понад 200 сімей, діти яких навчаються в загальноосвітніх школах Житомирської, Хмельницької та Київської областей. Учителі, тренери спортивних секцій, класні керівники та батьки проводили з ними бесіди, що дозволяло виявити характер військово-патріотичної виховної роботи, зрозуміти поведінку учнів старшого підліткового віку в сім'ї та школі.

Учням 10–11 класів було надано завдання написати твори на теми “Військово-патріотичні традиції України”, “Військово-патріотичні успіхи Батьківщини”, в яких вони повинні були висвітлити свої думки й те, що їм відомо про своїх дідів та прадідів, їхній військовий шлях, участь у Другій світовій війні, суспільній та громадській діяльності; що вони вважають характерним і цінним у їхній діяльності, характері; що прагнуть наслідувати у своїх рідних й чи готові розвивати в собі відповідні морально-вольові й військово-патріотичні якості.

Під час проведення військово-патріотичної роботи важливо було домогтися, щоб старші підлітки самі бачили своїх рідних у патріотичному процесі, цінували їхню багаторічну працю, успадковували найкращі військово-патріотичні традиції сім'ї. Формування моральних якостей дітей та молоді на бойових і трудових традиціях – складний і багатогранний процес. У зв'язку з цим передання позитивних традицій сім'ї залежала як від морального досвіду самих батьків, так і від їхнього вміння передавати своїм дітям кращі сімейні традиції та моральні погляди на діяльність старших поколінь, формувати патріотичні переконання в необхідності впровадження військово-патріотичних традицій у спільну діяльність школи та сім'ї.

Як свідчить практика, у деяких сім'ях бракувало контакту між батьками й підлітками. Матеріали дослідження показали, що близько 70 % учнів 10–11 класів зовсім або недостатньо обізнані з життєвим шляхом дідів та прадідів, їхньою спортивною та громадською діяльністю, поглядами й ставленням до навколишнього життя. Значна частина школярів написали у своїх творах, що не надавали цьому значення або не цікавилися діяльністю старших поколінь, вважаючи це особистою справою батьків і дідів. Усе це знижувало можливості спільної діяльності сім'ї і школи у військово-патріотичному вихованні дітей та молоді.

Однак у тих сім'ях, де розмови про успіхи батьків і дідів проводяться, забезпечується більш ефективне формування патріотів і захисників України. Також виявилось, що окремі учні 10–11 класів не вважали своїх батьків, дідів, прадідів авторитетами для себе й прикладом для наслідування. Мотивувалося це найчастіше тим, що в сім'ї ніколи не спілкуються на військово-патріотичну та спортивну тематику тощо. На нашу думку, це є тривожними сигналами для школи, завдання якої – з допомогою громадськості виправити недоліки військово-патріотичного виховання школярів у сім'ї.

Проте учні старшого підліткового віку завжди із захопленням слухають розповіді батьків, учителів фізичної культури про життєвий шлях відомої людини, про її успіхи в спорті, досягнення у військово-патріотичній та громадській роботі. Їх особливо хвилювали героїчні епізоди, патріотичні вчинки земляків у роки війни та інших військових конфліктів. У школярів виникало почуття гордості за своїх земляків, близьких людей, родичів, і вони прагнули бути такими ж.

Важливою частиною виховної роботи в сім'ї є формування військово-патріотичних почуттів, готовності до захисту Батьківщини. Розповіді членів сім'ї – учасників Другої світової війни та дітей війни про проявлений героїзм в боротьбі з ворогом, перегляд телепередач, кінофільмів військово-патріотичної тематики, використання матеріалів художньої літератури, що відображають героїку, сприяють формуванню у школярів позитивного ставлення до проведення військово-патріотичної діяльності в сім'ї і школі.

Варто зазначити, що школи повинні допомогти батькам оволодіти сучасною методикою з військово-патріотичного виховання школярів. Причому, як показує досвід успішних закладів загальної середньої освіти, ефективність цієї роботи залежить від того, наскільки педагогічний колектив зуміє органічно поєднувати теорію з практикою у процесі військово-патріотичного виховання. У закладах загальної середньої освіти необхідно докладати багато

зусиль для того, щоб підняти рівень методичного забезпечення батьків й учителів, ґрунтовно ознайомити їх із завданнями і змістом військово-патріотичного виховання школярів, віковими особливостями, сутністю й змістом основних понять і якостей, які необхідні майбутньому захиснику Батьківщини.

Тому в експериментальних школах для батьків і педагогічних працівників нами організовувалися спільні лекції, спільні засідання, систематично проводилися індивідуальні та групові консультації, бесіди з питань військово-патріотичного виховання учнівської молоді, організовувалися круглі столи з обміну досвідом тощо. Таким чином, зміст цілеспрямованої роботи вчителів фізичної культури, тренерів спортивних секцій з бойового хортингу, викладача предмета “Захист України”, педагогічних колективів закладів загальної середньої освіти у єдності з сім’ями під час військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом містив спортивні змагання на призи відомих земляків, проведення вечорів спортивної та бойової слави, написання творів на тему “Військово-патріотичні традиції України”, “Військово-патріотичні успіхи Батьківщини”, які сприяли підвищенню військово-патріотичної вихованості школярів, поліпшенню якості навчально-виховного процесу.

Аналіз отриманих результатів показав, що ефективність військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом підвищилася за таких організаційно-педагогічних умов: тісна співпраця сімей і педагогічних колективів експериментальних закладів загальної середньої освіти; правильна педагогічна спрямованість форм і методів військово-патріотичного виховання школярів; удосконалення змісту військово-патріотичного виховання учнів у процесі занять бойовим хортингом; використання особистісно орієнтованого й індивідуального підходу до школярів; відповідність змісту військово-патріотичного виховання у процесі занять бойовим хортингом інтересам учнів; застосування організаційних здібностей школярів у процесі проведення фізкультурно-масової роботи з бойового хортингу в школі, сім’ї та за місцем проживання. Варто зазначити, що ефективність формування моральних якостей в учнів підвищиться тоді, коли вони не будуть пасивними у виховному процесі, а виступатимуть у ролі активних, наполегливих, ініціативних суб’єктів. Скажімо, самі лише бесіди про героїзм, відвагу, обов’язок перед Батьківщиною не можуть сформуванню у школярів відповідних моральних якостей, навичок поведінки тощо.

Тому, на нашу думку, необхідне залучення їх в активну різноманітну колективну військово-патріотичну діяльність з бойового хортингу. Саме тому важливо, щоб школа, сім’я, широка громадськість більше дбали про залучення учнівської молоді до суспільно-корисної і спортивно-масової роботи, яка сприяє розвитку в них відповідних якостей особистості, характерних для майбутніх захисників України.

Якщо ж підлітки не переживають почуття радості від того, що вони зробили щось корисне для спортивної команди, шкільного колективу, старших людей, ветеранів Другої світової війни, дітей війни, то високі слова про героїзм і патріотичні вчинки не дійдуть до їхньої душі й серця. Спільна діяльність школи та сім’ї у військово-патріотичному вихованні повинна бути спрямована на те, щоб життя учнівської молоді стало насиченим віддачею тих матеріальних благ й того духовного багатства, яке вони отримують від старшого покоління українського народу. Але така віддача можлива за умови, коли життя учнівського колективу наповнене активною творчою військово-патріотичною діяльністю, коли чітко визначена перспектива його розвитку, коли старші підлітки захоплені цією перспективою й здатні заради досягнення поставленої мети долати будь-які труднощі, що трапляються в процесі навчання, виховання, усього життя.

Спостереження співробітників лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України свідчать, що численні невдачі батьків, шкільних тренерів і вихователів у роботі з учнівською молоддю є насамперед наслідком недостатньої педагогічної продуманості виховної військово-патріотичної роботи з бойового хортингу. Оскільки більшість педагогів не мають спеціальної педагогічної освіти й тому потребують конкретної методичної та педагогічної допомоги.

Нерідко можна бачити, що батьки, тренери спортивних секцій, викладачі предмета “Захист України” поводяться зі старшими підлітками, як з дітьми, а це, зазвичай, заважає встановленню контакту, часто призводить до конфліктів і знижує ефективність військово-патріотичного виховання загалом. Багато батьків і вчителів розуміють виховання як повчання моралі, що також призводить до небажаних результатів у процесі виховної роботи в закладі загальної середньої освіти.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що зі зміною елементів змісту військово-патріотичного виховання юних спортсменів бойового хортингу змінюється і її форма, а отже, необхідно здійснювати планування обсягу та інтенсивності виховних заходів для учнів бойового хортингу в процесі навчально-тренувальної роботи.

У даному науковому дослідженні визначено та характеризувано єдність школи та сім’ї у військово-патріотичному вихованні спортсменів бойового хортингу шкільного віку, особливості планування обсягу та інтенсивності заходів військово-патріотичного виховання учнів спортивних секцій та гуртків бойового хортингу в процесі навчально-тренувальної роботи, визначено елементи бойового хортингу, які входять у комплекс виховних засобів спортсменів шкільного віку, проаналізовано методи та форми підготовки спортсменів школярів із застосуванням засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань навчально-спортивної діяльності в дитячих шкільних гуртках.

Наголошується на тому, що успішні педагогічні колективи закладів загальної середньої освіти правильно роблять, коли розширюють виховні функції батьків і залучають їх до активної військово-патріотичної роботи.

Батьки та громадськість у таких школах проводять різні позакласні та позашкільні військово-патріотичні заходи, зокрема військово-спортивні свята, спортивні змагання і воєнізовані ігри, перегляд й обговорення кінофільмів, читацькі диспути та конференції.

Досвід кращих загальноосвітніх шкіл свідчить, що залучення активу батьків до життя школи, обговорення важливих питань навчальної та виховної роботи, їх безпосередня участь у проведенні найрізноманітніших військово-патріотичних виховних заходів дає можливість педагогічним колективам правильно спрямувати свою виховну роботу, виробити єдину лінію та координувати виховні зусилля школи, батьків та громадськості..

Перспективою подальших досліджень є розробка навчальних програм з бойового хортингу з урахуванням планування обсягу та інтенсивності фізичних вправ бойового хортингу в процесі навчально-тренувальної роботи, освоєння військово-прикладних елементів, збереження здоров’я учнів і специфіки освітньої діяльності закладів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко С. А. Підготовка професійних захисників України у системі бойового хортингу / С. А. Антоненко, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Гришук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 52–62.
2. Бабурнич С. А. Професіограма спортивного судді з бойового хортингу / С. А. Бабурнич, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 343–353.
3. Бадьора С. М. Методи психічної саморегуляції співробітників правоохоронних органів у системі бойового хортингу / С. М. Бадьора, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 334–346.
4. Біла В. Р. Військово-патріотичне виховання школярів і студентів у процесі занять бойовим хортингом / В. Р. Біла, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 242–254.

5. Бобік С. П. Формування професійно-психологічних здібностей співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом / С. П. Бобік, Е. А. Єрмоєнко, С. П. Параниця // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 23–38.

6. Боднарчук О. Г. Бойовий хортинг для підготовки співробітників правоохоронних органів / О. Г. Боднарчук, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 226–242.

7. Бондарчук В. В. Бойовий хортинг як засіб формування професійно-прикладних якостей курсантів і працівників силових структур / В. В. Бондарчук, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 188–200.

8. Брухно Ю. С. Бойовий хортинг як засіб формування фізичної культури студентів і курсантів / Ю. С. Брухно, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Гришук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 200–214.

9. Буток О. В. Бойовий хортинг і здоров'я людини / О. В. Буток, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 564–575.

10. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг як система підготовки українського професійного воїна-патріота / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Гришук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 126–139.

11. Вехтев В. В. Бойовий хортинг у військовому мистецтві / В. В. Вехтев, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 827–840.

12. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрмоєнко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 57–72.

13. Ганчева В. І. Бойовий хортинг: методика застосування дихальних вправ у процесі занять / В. І. Ганчева, Е. А. Єрмоєнко, Г. А. Коломoeць // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 667–682.

14. Гарбовський Л. А. Бойовий хортинг і методика викладання у закладах вищої освіти / Л. А. Гарбовський, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Гришук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 155–173.

15. Гречана Л. О. Бойовий хортинг у системі початкової школи закладів загальної середньої освіти / Л. О. Гречана, Е. А. Єрмоєнко, С. М. Солодько // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28–29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіт», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 554–563.

16. Гречаний О. М. Методика викладання бойового хортингу в процесі гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти / О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 251–262.

17. Гришук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. Л. Гришук, Е. А. Єрмоєнко, О. А. Бухтіяров // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 59–73.

18. Деркач О. В. Розвиток фізичних якостей у співробітників правоохоронних органів засобами бойового хортингу за методом функціонального тренування / О. В. Деркач, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-

практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 384–403.

19. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.

20. Ерёмченко Э. А. Хортинг – философия украинского единоборца / Э. А. Ерёмченко // Боевые искусства – ключи к совершенству. – 2012. – № 6. – С. 4–5.

21. Єрьоменко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрьоменко, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.

22. Єрьоменко В. Е. Медичний контроль змагальної діяльності з бойового хортингу / В. Е. Єрьоменко, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 195–215.

23. Єрьоменко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрьоменко, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.

24. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг. Навчальна програма спортивної секції з бойового хортингу для учнів середнього шкільного віку 5–9 класів : навч. програма / Е. А. Єрьоменко // Мін-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. – ГС «НФБХУ», 2021. – 127 с.

25. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг – виховна система школярів України / Е. А. Єрьоменко, О. М. Гречаний // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 240–251.

26. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрьоменко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 203 с.

27. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників державних правоохоронних органів : монографія / Е. А. Єрьоменко // Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України. – Київ : ГС «НФБХУ», 2021. – 222 с.

28. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.

29. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів закладів вищої освіти / Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 215–225.

30. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як засіб військово-патріотичного виховання старшокласників / Е. А. Єрьоменко, К. М. Кукушкін // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 273–287.

31. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. А. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.

32. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як засіб прикладної психофізичної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти / Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 128–138.

33. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрьоменко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Нац. федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 138 с.

34. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як система формування готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях / Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 110–128.

35. Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як чинник формування військово-патріотичних здібностей, фізичної культури та основ здоров'я учнівської молоді / Е. А. Єрьоменко, І. В. Кузора // *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної*

культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 8 (128) 20. С. 61–69.

36. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.

37. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.

38. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /Фізична культура і спорт/». – 2019. – Вип. 10 (118). – 2019. – С. 49-56.

39. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.

40. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнко про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.

41. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.

42. Єрмоєнко Е. А. Військово-прикладний і бойовий хортинг у системі професійної підготовки допризовної молоді, військовослужбовців та правоохоронців / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 527–533.

43. Єрмоєнко Е. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.

44. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп. : Київ, 2008. – 12 с.

45. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.

46. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.

47. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії / Е. А. Єрмоєнко // Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конфер., 25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. – С. 18–23.

48. Єрмоєнко Е. А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. – К. : ГС «НФБХУ», 2020. – 122 с.

49. Єрмоєнко Е. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.

50. Єрмоєнко Е. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 127–138.

51. Єрмоєнко Е. А. Міжнародні правила змагань з хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Київ : МГО «Міжнародна Федерація Хортингу», 2009. – 85 с.

52. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.

53. Єрмоєнко Е. А. Наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко //

Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. - Вип. 3 (123). - С. 47-56. - DOI 10.31392/NPU-ps.series15.2020.3(123).09.

54. Єрмоєнко Е. А. Основоположні принципи бойового хортингу. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць*. К. : Паливода А. В. 2018. Вип. 9. С. 22–31.

55. Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 40–55.

56. Єрмоєнко Е. А. Особливості фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів засобами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 39–42.

57. Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 95–110.

58. Єрмоєнко Е. А. Принципи виконання й методика вивчення базових технічних елементів хортингу: методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 87 с.

59. Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 63–72.

60. Єрмоєнко Е. А. Робоча програма фізкультурно-оздоровчих занять з хортингу для дітей / Е. А. Єрмоєнко // К. : Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України, 2009. – 32 с.

61. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.

62. Єрмоєнко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 191 с.

63. Єрмоєнко Е. А. Технічна підготовка спортсмена бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 652 с.

64. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 227 с.

65. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.

66. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.

67. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.

68. Єрмоєнко Е. А. Хортинг : навчальна програма гурткової (секційної) роботи для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Єрмоєнко Едуард Анатолійович. – Київ : Паливода А. В., 2012. – 268 с.

69. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.

70. Зверєв А. В. Бойовий хортинг у методиках вдосконалення силових якостей спортсменів різних вікових груп / А. В. Зверєв, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 593–603.

71. Івашковський В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. Івашковський, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
72. Ільницький І. Р. Хортинг та організація навчання / І. Р. Ільницький, Е. А. Єрьоменко, С. А. Бабурнич // Збірник наукових праць. – Київ : Паливода А. В., 2008. – С. 247–258.
73. Карасевич С. А. Бойовий хортинг як засіб морально-етичного виховання особистості / С. А. Карасевич, Е. А. Єрьоменко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 346–357.
74. Кіблицький Р. В. Бойовий хортинг: концептуальні засади розвитку і популяризації в Україні / Р. В. Кіблицький, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 502–514.
75. Коломоєць Г. А. Бойовий хортинг і принципи формування духовно-моральної вихованості учнів / Г. А. Коломоєць, Е. А. Єрьоменко, В. В. Деревянко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 776–793.
76. Колос М. А. Бойовий хортинг: швидко-силова підготовка та оптимізація управління навчально-тренувальним процесом / М. А. Колос, Е. А. Єрьоменко, О. М. Сидоренко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 493–502.
77. Кузора І. В. Військово-патріотична програма бойового хортингу / І. В. Кузора, Е. А. Єрьоменко, В. В. Вехтев // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 840–852.
78. Кукушкін К. М. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом / К. М. Кукушкін, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 6–14.
79. Куцкір М. С. Принципи виховання системних вольових якостей спортсменів хортингу / М. С. Куцкір, Е. А. Єрьоменко, О. М. Гречаний // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 108–126.
80. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг – комплексна система фізичного виховання особистості / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 403–422.
81. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
82. Ляховець О. О. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у дітей дошкільного віку / О. О. Ляховець, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 305–315.
83. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування у старшокласників готовності до військової служби / О. І. Остапенко, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 638–652.
84. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрьоменко. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 544 с.
85. Полторацький С. С. Бойовий хортинг у впровадженні воїнських традицій українського народу / С. С. Полторацький, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 538–550.
86. Присяжнюк С. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. Присяжнюк, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.

87. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.
88. Рудей Д. Ю. Бойовий хортинг у комплексі виховних засобів спортсменів шкільного віку / Д. Ю. Рудей, О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 334–343.
89. Сичов С. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. Сичов, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.
90. Сікан В. Ю. Технології здоров'язбереження у методиці хортингу / В. Ю. Сікан, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 284–301.
91. Степанюк А. В. Планування та організація навчально-виховного процесу з хортингу / А. В. Степанюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 325–338.
92. Степура Т. М. Бойовий хортинг як засіб формування специфічних психічних властивостей співробітників правоохоронних органів / Т. М. Степура, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 173–188.
93. Тішин А. В. Застосування прийомів бойового хортингу при вдосконаленні навчання у вищих освітніх установах правоохоронних органів України / А. В. Тішин, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 296–305.
94. Федорченко Т. Є. Бойовий хортинг і методика проведення занять в умовах здоров'язберігальної педагогіки / Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 695–713.
95. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг у підрозділах державної митної служби для підготовки співробітників до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 7–25.
96. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг як чинник навчання і професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 8–23.
97. Шаповалов Б. Б. Перспективи розвитку бойового хортингу як засобу підготовки військовослужбовців правоохоронних органів військової структури до дій з ризиком для життя та здоров'я / Б. Б. Шаповалов, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 315–322.
98. Шило О. М. Фізичне і морально-психологічне становлення особистості засобами хортингу / О. М. Шило, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць. – К. : Паливода А. В., 2010. – С. 127–140.
99. Savchenko, A. (2017). Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

Yeromenko E. A.

State Tax University, Irpin, Ukraine

INFLUENCE OF SCHOOL AND FAMILY ON THE EFFICIENCY OF MILITARY PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS OF THE COMBAT HORTING GROUP

***Abstract.** This scientific article characterizes the unity of school and family in military-patriotic education of school-age combat horting athletes, features of planning the volume and intensity of military-patriotic education of students of sports sections and combat horting clubs in the process of training, identifies elements of combat horting, which are part of the complex of educational tools for school-age athletes, analyzed methods and forms of training school athletes using modern national sport of combat horting and approaches to determining the nature, content and objectives of educational and sports activities in children's school clubs. It is emphasized that successful pedagogical teams of general secondary education institutions do the right thing when they expand the educational functions of parents and involve them in active military-patriotic work. Parents and the public in such schools hold various extracurricular and extracurricular military-patriotic events, including military-sports holidays, sports competitions and paramilitary games, watching and discussing movies, readers' debates and conferences. Veterans, children of war, servicemen, reserve officers, combatants, as well as military instructors are invited to school sports holidays to work in combat horting clubs, etc. Parents are constantly involved in the work of the pedagogical council, especially in cases where issues of educational work are discussed with older adolescents, future defenders of Ukraine. The experience of the best secondary schools shows that the involvement of parents in school life, discussion of important issues of educational work, their direct participation in a variety of military and patriotic educational activities allows teaching staff to properly direct their educational work, develop a common line and coordinate educational efforts schools, parents and the public.*

***Key words:** unity of school and family, military-patriotic education, combat horting, National children's and youth military-sports game "Horting-Patriot", training of young athletes, patriotism, section of combat horting.*